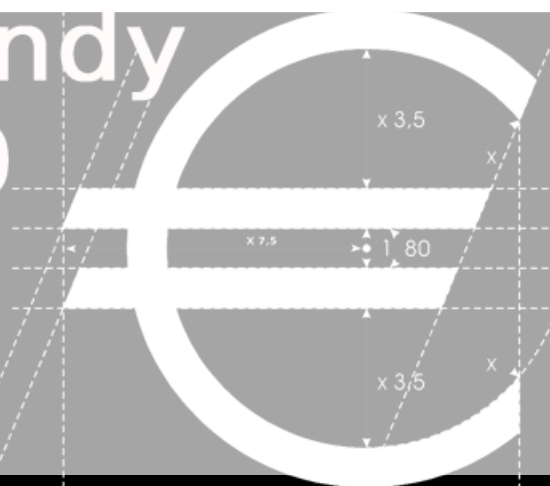

Pozice Asociace nestátních neziskových organizací Zelený kruh

evropské fondy 2014 - 2020

Biodiverzita

Duben 2012

Doporučení	2
Popis problémové situace	4
1. Základní strategické dokumenty	4
2. Popis stavu a shrnutí problémů	4
Konkrétní opatření	7
Indikátory a cíle	8
1. Cíle	8
2. Indikátory	8

Doporučení

1. Doporučujeme zajistit pro oblast biodiverzity **možnost využití grantového schématu či blokového grantu.**
Zdůvodnění: Využití fondů EU v ochraně přírody a krajiny je v současném programovém období pro žadatele (i z hlediska národních orgánů, které tyto fondy administrují) vhodné a smysluplné (z praktických administrativně-kapacitních důvodů) zejména v případech, kdy se jedná o větší, často investiční, akce (např. výstavba retenčních prostorů nebo revitalizace vodních toků). Hranice, kdy se „vyplatí“ projekt přeložit ke spolufinancování z evropských fondů, je zhruba 300 tisíc Kč. Značná část opatření, která mají velký přínos pro biologickou rozmanitost a měla by být také podporována, je naopak především drobnějšího charakteru (výsadba nebo obnova krajinných prvků, obnova cenných lokalit, péče o ohrožené druhy rostlin a živočichů, péče o cenné biotopy, apod.) a vyžadovala by co nejmenší administrativní náročnost pro žadatele, flexibilnější přístup. Z praktických administrativně-kapacitních důvodů by bylo velkým přínosem financovat tyto typy akcí skrze grantové schéma/blokový grant.
2. Ze stejného důvodu, který je popsán výše, doporučujeme také neznevýhodňovat tzv. projekty menšího rozsahu, tedy projekty s celkovými uзнatelnými náklady menšími než 1 mil. Kč, tím, že v jejich případě provádí Zprostředkující subjekt uvolnění podpory příjemci podpory jednorázově po dokončení realizace projektu, ale **zajistit průběžné financování u všech projektů financovaných z fondů EU.**
3. Velkou slabinou v rámci současné implementace OP Životní prostředí je **významné selhání informovanosti žadatelů ohledně harmonogramu výzev a rámcové náplně jednotlivých výzev** ze strany Řídícího orgánu i Zprostředkujícího subjektu. Tyto informace buď úplně chybí, nebo je harmonogram zveřejněn a pak není dodržován. Takovýto přístup velmi ztěžuje potenciálním žadatelům se na výzvu připravit a přípravu a realizaci vlastních projektů plánovat.

4. Přestože jsou v OP Životní prostředí formulovány **způsobilé výdaje**, v případě konkrétních projektů dochází ze strany Zprostředkujícího subjektu k vyřazení některých těchto výdajů na základě subjektivních závěrů, které nejsou žadatelům zdůvodňovány. Tento **přístup je netransparentní a zvyšuje nejistotu žadatelů** ohledně toho, co bude ze strany správce programu uznáno a co tedy v projektu lze naplánovat.
5. V některých programech nebyly **výdaje na režie, řízení projektu, osobní náklady apod.** zařazeny mezi způsobilé výdaje. Velmi doporučujeme tato omezení v příštím programovém období zrušit (obecná pravidla to povolují), i když to bude znamenat zvýšení administrativní náročnosti pro správce programu. Doporučujeme také v některých případech (např. uznatelnost výdajů na režie) uplatnit tzv. **paušály**, jako je tomu dnes již např. u programu LIFE+ , což je jednodušší z hlediska administrace a kontroly.
6. Podstatně rozšířit **podporu integrovaných (komplexních) projektů**, zahrnujících komplexní řešení problémů s možností v rámci jednoho projektu realizovat široké spektrum opatření na jejich řešení.
7. Zachovat podporu **investičních i neinvestičních** opatření, zachovat podporu **výkupu pozemků**.
8. **Program prevence před povodněmi** je třeba harmonizovat s využíváním dalších programů (např. s Operačním programem životní prostředí). Prozatím se nedostatečná harmonizace projevila slabým čerpáním zdrojů EU a velkým čerpáním národních zdrojů a prostředků vypůjčených od Evropské investiční banky.
9. Finanční prostředky na protipovodňovou ochranu v maximální míře využívat pro realizaci **přírodě blízkých protipovodňových opatření**.
10. Pro zvýšení kvality předkládaných projektů a zvýšení počtu projektů s velkým pozitivním dopadem na biodiverzitu doporučujeme připravit soubor **příkladů dobré praxe**, které by mohly sloužit jako inspirace pro potenciální žadatele.
11. Doporučujeme **zlepšit kvalitu monitorování a vyhodnocování** naplňování cílů programu. Nedostatečná zpětná vazba týkající se účelnosti vynaložených prostředků a naplňování cílů, které byly stanoveny - po kvalitativní stránce nebude po tomto programovém období zřejmě vůbec možno vyhodnotit, jaký byl celkový dopad na biodiverzitu. Nastavení vhodného monitorovacího systému musí být proto věnována mnohem větší pozornost již od počátku přípravy programů pro období od roku 2014.

Popis problémové situace

1. Základní strategické dokumenty

Dokumenty EU:

- Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků (Směrnice o ptácích)
- Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Směrnice o stanovištích)
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (Rámcová směrnice o vodách)
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/60/ES ze dne 23. října 2007 o vyhodnocování a zvládání povodňových rizik (Povodňová směrnice)
- Bílá kniha Přizpůsobení se změně klimatu: směřování k evropskému akčnímu rámci

Národní dokumenty:

- Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR
- Státní program ochrany přírody a krajiny ČR
- Strategie udržitelného rozvoje ČR
- Státní politika životního prostředí ČR
- Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR

2. Popis stavu a shrnutí problémů

Dle „Příroda a krajina České republiky- Zpráva o stavu 2009“, vydala Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2009:

1. Krajina

- Česká krajina se v posledních 20 letech výrazně mění. Rozdíly mezi regiony se zvětšují na základě jejich socioekonomických a v návaznosti na to i přírodních charakteristik. Hlavními probíhajícími procesy na úrovni krajiny a ekosystémů jsou v úrodných a exponovaných regionech a) urbanizace provázená zábořem a vyřazením půdy z plnění jejich ekologických a produkčních funkcí, b) intenzifikace především zorněním a intenzivním zemědělstvím. Oblasti neúrodné a odlehle (periferie) jsou naopak postiženy c) extenzifikací, nejčastěji zatravňováním a zalesňováním, popřípadě d) opuštěním, kdy jsou velké plochy půdy ponechány

ladem. V důsledku těchto trendů některé typy území (mnohdy přírodně hodnotné) mizí, navíc jsou často neobnovitelné.

- Bezprecedentním způsobem přibývají urbanizovaná území, především na úkor zemědělského půdního fondu. Každý den z naší krajiny mizí téměř 11 hektarů zemědělské půdy, rozloha urbanizovaných území narostla od roku 1990 o 245 km², tj. o 5 % oproti původnímu stavu.
- Nárůst zpevněných ploch díky urbanizaci zhoršuje schopnost krajiny plnit některé ekologické funkce, například retenci srážkové vody. Objem vody, který musí během roku odtéct ze zpevněných ploch urbanizovaných území, se rovná polovině objemu všech vodních nádrží v naší zemi.
- Popsaný vývoj nerozděluje krajinu pouze z hlediska lidských aktivit, ale i z hlediska stavu přírody. Především v jádrových oblastech je vlivem urbanizace a intenzivního využívání území snížena přírodní hodnota vegetačního pokryvu, a tím i schopnost krajiny odolávat vnějším vlivům a klimatickým výkyvům.
- Nejcennější části krajiny jsou většinou územně chráněny v tzv. velkoplošných zvláště chráněných územích, tj. zejména v chráněných krajinných oblastech (13,8 % území ČR), a také v národních parcích (1,51 %). Fragmenty cenné přírody chrání maloplošná chráněná území (celkem 1,13 % území České republiky). Národní systém se do značné míry překrývá s evropskou soustavou chráněných území Natura 2000, která je vymezena na 13,9 % rozlohy státu.
- Během posledních 30 let dochází k významné fragmentaci krajiny další výstavbou dopravní infrastruktury a intenzivnější dopravou, dále rozšiřováním osídlených oblastí a intenzifikací zemědělství na velkých, téměř souvislých plochách. V období let 1980–2005 klesl podíl dopravou nefragmentované krajiny z 81 % na 64 % rozlohy ČR. Prognóza pro rok 2040 předpokládá pokles až na 53 %. Rozdrobená krajina přestává plnit funkci přirozeného spojovacího článku mezi jednotlivými populacemi organismů a dochází tak k ohrožení existence významného počtu druhů.
- Zhruba polovinu ploch zemědělského půdního fondu ohrožuje eroze, zejména vodní. Stoupající trend výskytu vyšších denních srážkových úhrnů (v podobě přívalových dešťů) v posledních letech (a aktuálně i v posledních měsících) v souvislosti s erozí výrazně zvyšuje škody na půdách v důsledku ztrát povrchových vrstev půdy, organických hmot a živin a způsobuje rovněž škody na vodních zdrojích (zanášení sedimenty).
- Významným faktorem i mimo oblasti záboru nebo eroze půd je rovněž plošné zhoršování kvality (degradace) půd, které vede ke ztrátě zásob organického uhlíku v půdě, půdní struktury a v důsledku toho ke zvýšenému vyplavování, a tudíž ke ztrátám živin, které následně eutrofizují vodní toky a nádrže.
- I přes výrazný úbytek znečištění vod sloučeninami fosforu a dusíku představuje obohacování vodního prostředí živinami (eutrofizace) problém, který nadále nepříznivě ovlivňuje kvalitu vodních ekosystémů. Na téměř 40 % území státu (31 358 km²) byly na základě hodnocení z roku 2007 vymezeny oblasti s vysokým

zatížením vod dusičnany, pocházejícími zejména ze zemědělských zdrojů (tzv. zranitelné oblasti).

- Ve vodách se ve velké míře objevují nové syntetické látky užívané člověkem (léčiva, čisticí a kosmetické přípravky označované souborně jako PPCP) s dosud neznámými účinky na jednotlivé druhy vodních organismů i na celá společenstva.
- I přes vzrůstající počet revitalizací toků a budování nových rybích přechodů zůstává říční síť v České republice nadále silně fragmentovaná. Základní překážkou pro přirozený vývoj vodních ekosystémů jsou necitlivé technické úpravy toků, které nezohledňují ekologická hlediska. Příčné stavby, opevnění a napřímení koryt, ale i ovlivňování přirozených průtoků odběry vod pro různé účely omezují přirozený vývoj původních společenstev ryb a dalších vodních organismů.
- Téměř polovina vodních toků (47 %) byla v období let 2007–2008 vyhodnocena z hlediska kvality společenstev ryb jako ekologicky nepříznivá, tj. poškozená nebo zničená. Stav pouze 1,9 % vodních toků byl vyhodnocen jako velmi dobrý a 11 % jako dobrý.

2. Přírodní stanoviště

- Jen asi 17 % rozlohy státu je tvořeno přírodními nebo přírodě blízkými přírodními stanovišti. Převážná část rozlohy je tvořena stanovišti přírodě vzdálenými, kam řadíme hlavně zemědělskou půdu a zastavěná území. Další podíl na rozloze ČR mají přírodě vzdálené lesy s nepřirozenou skladbou dřevin.
- Stav přírodních stanovišť v České republice je téměř ze 75 % nepříznivý. Snížená kvalita, způsobená především tlakou okolního prostředí, nepříznivě ovlivňuje jejich schopnost odolávat vnějším vlivům a dostatečně rychle na ně reagovat.
- Zánikem nebo ústupem jsou nejvíce ohrožena stanoviště vzácná, která se zachovala na malých rozlohách, často vázaná na specifické místní podmínky. Naopak stanoviště běžná mají díky svým nízkým nárokům na prostředí tendenci se rozšiřovat. Dochází tak k unifikaci přírody, ve které mizí různorodost a stoupá rozloha několika málo běžných, z hlediska kvality průměrných až podprůměrných přírodních stanovišť.
- Pozitivní trendy lze sledovat u lesních stanovišť, především v důsledku postupných změn způsobu lesního hospodaření. Zásoba dřeva a věk lesních porostů stoupají. To je pozitivní trend pro vybrané druhy živočichů a rostlin, na druhé straně však věková nevyrovnanost lesních struktur především v hospodářských lesích může v budoucnu ovlivnit jejich stabilitu.

3. Druhy

- Území České republiky je díky své poloze a přírodním podmínkám relativně druhově bohaté; v současnosti je zde známý výskyt 80 tisíc druhů, z nichž podstatná část je závislá na lidských aktivitách.
- Třetina druhů je podle evropských i českých červených seznamů hodnocena jako ohrožená, přičemž stovky druhů na našem území již vymřely. Přestává platit, že území České republiky je v rámci evropských měřítek poměrně druhově rozmanité.

- Mezi vymírajícími nebo vymřelými druhy jsou především druhy náročné na prostředí; trendy poklesu je bohužel možné sledovat i u druhů dříve běžných.
- Základní příčinou současného stavu je změna přístupu společnosti k tvorbě a využívání krajiny, v níž rychle dochází k její celkové degradaci. (Viz též kapitola Krajina.)
- Původní druhy jsou stále více ohrožovány nebo hubeny desítkami nových invazních druhů, jejichž aktivní likvidace je vždy velmi náročná. Zároveň je však jediným možným způsobem, jak zabránit jejich dalšímu šíření.

Konkrétní opatření

Základní oblasti (skupiny opatření) k podpoře:

1. péče o zvláště chráněná území a o území Natura 2000
2. péče o cenná přírodní území a stanoviště mimo síť zvláště chráněných území a Natura 2000
3. monitoring, inventarizace a mapování významných přírodních fenoménů (druhů a stanovišť)
4. zpracování plánů péče, lesních hospodářských plánů s využitím metody pro zajištění strukturálně bohatých lesů pro zvláště chráněná území a dalších studií, metodik a programů
5. péče o druhy a jejich stanoviště včetně realizace záchranných programů
6. zmírňování antropogenních vlivů a zátěžových faktorů na životní prostředí včetně opatření k předcházení škodám, zprůchodňování překážek na vodních tocích apod.
7. předcházení zavlékání, regulace a likvidace populací invazních druhů rostlin a živočichů
8. návštěvnická infrastruktura pro přírodně cenná území
9. ochrana jeskyní a krasových jevů
10. opatření v rámci komplexních pozemkových úprav
11. zakládání, obnova a péče o krajinné prvky včetně prvků územního systému ekologické stability
12. zlepšování druhové, prostorové a věkové skladby lesa
13. zlepšování vodního režimu krajiny, zejména revitalizace vodních toků a niv
14. zlepšování morfologie vodních složek krajiny podle Rámcové směrnice o vodách obsažené v plánech oblastí povodí
15. zakládání a revitalizace zeleně v lidských sídlech
16. odstraňování nebo zajišťování nevyužívaných staveb a dalších objektů zejména ve zvláště chráněných územích a územích Natura 2000
17. aplikovaný ekologický výzkum

Indikátory a cíle

1. Cíle

- péče o chráněná území včetně soustavy Natura 2000;
- obnova a ochrana přírodních a přírodě blízkých biotopů a ohrožených rostlinných a živočišných druhů a jejich stanovišť, včetně realizace záchranných programů a eliminace populací invazních druhů;
- monitorování přírodních procesů, zejména naplnění povinnosti monitoringu podle Směrnice Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků a Směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin;
- snižování dopadů fragmentace a dalších antropogenních vlivů při využívání krajiny, omezování výskytu a negativních dopadů eroze;
- obnova krajinných struktur zejména zakládáním a obnovou krajinných prvků;
- zlepšování prostorové a věkové struktury a druhové skladby lesních porostů;
- zlepšování vodního režimu krajiny: náprava v minulosti nevhodně upravených toků, nevhodných odvodnění a jiných zásahů negativně ovlivňujících vodní režim v krajině, zvyšování retenční schopnosti krajiny;
- zvyšování počtu, rozlohy a přírodní kvality přírodních prvků v zastavěných územích.

2. Indikátory

Jak bylo uvedeno výše, současný systém indikátorů není dostatečný z hlediska hodnocení dopadů vynaložených finančních prostředků na biodiverzitu. Doporučujeme více propracovat sadu indikátorů a zavést hodnocení kvality realizovaných projektů včetně porovnání stavu před a po jejich realizaci. Doporučujeme zvážit i využití konceptu ekosystémových služeb pro tento účel.

